

Profesora Dr. K. Baloscha

Latvijas izveidošana

Individuāla un sociāla Latvija.

Amerikas Latviešu Tautiskās Saimēnības

Centrālās Komitejas apgādībā.

P. O. Box 370, Philadelphia, Pa. U. S. A.

1920.

Russell, J. L.

93-0

8

Ritvaldis Jankus

1845

Profesora Dr. K. Balosča

9

Latvijas izveidošana

Individuālā un sociālā Latvija.

Amerikas Latviešu Tautiskās Savienības

Zentralās Komitejas apgādībā.

P. O. Box 370, Philadelphia, Pa. U. S. A.

Maķā 35 c.

1920.

LATVIJAS VALSTS
BIBLIOTEKA

93-5.341

0809041068

Latvijas izweidošana.

(Individualā un sociālā Latvija. *)

Lai siveizināta, mana mašā, išlaupitā un ispostitā, wahtis wahrgto-
 šhā, ašarās un ašinīs mirkstošhā dšintene! Maša tu esi, mana
 tehivu seme, bet leela deesgān, lai waretu uš paščas šahjam stah-
 wet! Ištauti, bojā gahjušči leelums tawu dešlu un meitu, badā
 miršt atlikums tawu behrnu, bet Dew ir ušausis šahrtais rihts,
 šelta brihwiba, patšahwiba! Mokrituščas waščas, pahrtuškas iwerģu
 šehdes! Tagad, Latvju tauta, Tu pate un weenigi Tu pate esi šaiwas laimes
 šalejina. No Dewis paščas atkarašees, waj Tu wareši eenemt zeenitu stah-
 wofli zitu Eiropas tautu starpā, waj atkal nogrint atkaribā un wašchās. Wa-
 jadšeja šagahštees, ištirt „stiprajām“ monarkijam, šagahštees trihs šeisaru tro-
 neem, 22 mašafu waldneeku troneem, lai zilwezei un tamlihdš Latvju tantai
 atneštu brihwibu, lai latweetis waretu šauktees par zilweku. Bet waj tad Lat-
 wija maš war buht patšahwiga? Šahdi ir Latvijas apšahški, tās platiba, un
 šausču škauts šamehrā ar zitām mašakām Eiropas walštīm?

Šee Latvijas peeder:

Kuršeme ar	23,747 šw. weršt. un	785 tuhšt. eedš.
4 Widšemes aprinki	19,833 šw. weršt. un	1,108 tuhšt. eedš.
Latgale (Dwinškas, Ludšas, Reš- šeknes eezirkai)	12,942 šw. weršt. un	646 tuhšt. eedš.

Škopā... 55,622 šw. weršt. ar 2,552 tuhšt. eedš.

Šalihdšinašin Latviju ar zitām mašakām Eiropas walštīm:

Belģijai	26,509 šw. werštis ar 7½ milj. eedš.
Šolandei	30,767 šw. werštis ar 6 milj. eedš.
Danijai	35,072 šw. werštis ar 2¾ milj. eedš.
Šweizzei	37,169 šw. werštis ar 3¾ milj. eedš.
Serbijai	43,472 šw. werštis ar 3 milj. eedš.
Šreekijai	59,191 šw. werštis ar 2¾ milj. eedš.

Tā tad wišas šhis patšahwigās un neatkarigās šemes pa leelakai dašai
 mašakas par Latviju; Belģija šnapi pus ween tiš leela. Latvija ir tiš leela,
 šā Belģija ar Šolandi šopā jeb par ¾ leelata nekā Danija un Šweizze, par
 1/3 leelata par Šerbiju, gandrihš tišpat leela, šā lihdiššinejā Šreekija. Nor-
 wegija un Šomija gan par Latviju 5—6 reišes leelatas, bet tās ir šemeķu
 šemes. Šešihwotaju Norwegijā naw wairā šā Latwijā. Šomijā warbuht par
 1/3 wairā.

Bet waj šhis zitas Eiropas politiški neatkarigās walštis warbuht naw la-
 bakos šaimneeziškos apšahškos, nekā Latvija? Waj to patšahwiba naw reiše
 ekonomiškā šinā labaki nodrošhinata? Waj Latwijai weenai naw tiš gruhšs,

*) Šreekšhlašijums 22. dezembri 1918. g. II. Riģas pilšehšas teatri.

ūpāidīgs ūaimneezīfs stahwollis, ka ta patwīsam kā patstahwiga walsts neivar
 pastahwet, bet tikai, kā zitas, leelafas walsts prowīnže, peederums? Runas
 apgalwojumi, ka Latwījas patstahwiba esot patwīsam kas neespehjams, ne-
 ūaprahligs, needomajams, ir deesgan dširdetas. Pat tagad, kur patstahwīgā
 Latwīja dibinata, nebeidšas ūhaubas, waj ta mas iwarēs pastahwet, waj tai atkal
 nebuhs jadodas waj nu kahdas leelas juhras waj leelas ūauffemes walsts atka-
 ribā. Šehe waru tikai aīfrahdit uš to, ka no wīšam apstātītām masafām Ģiro-
 pas walstīm taišni Latwījai newīs ūaunakee, bet gan wīslabakee ūaimneezīfke
 apstahhki, ka taišni Latwījas ūaimneezīfke apstahhki wīslabak nodrošhinati.
 Belgija un Ģolande rašho knapi puši no šew iwajadšīgās ušturas, tās peespeestas
 4 miljonus tonnu (244 milj. pudu) labības eewest, to eedšihwotaju iwairumam
 jaķeras pee ruhpneezības išwedumeem uš ahršemem un pee tirdšneezības, lai
 waretu šew maiši nopirkt. Ari Šweize nerašho ne trešho teešu no iwajadši-
 gās maišes labības. Danijai gan ir labas druwās, ta rašho maiši pahrpahrim,
 bet tai naw mešhu, kā Latwījai, naw uhdens špehku, ta špešta fokus un ogleš
 eewest (3 milj. tonnu). Somijai, Norwegijai, un Šweedrijai gan ir mešhi un
 uhdens špehki, bet tām naw deesgan maišes. Norwegija eewed $\frac{9}{10}$ no iwajadši-
 gās maišes labības, Somija puši, Šweedrija $\frac{1}{4}$. Ģreekija peespeesta eewest
 tišlab maiši, kā fokus, jo tai naw ne mešhu, ne peeteekošhi leelu druwu, tās
 eedšihwotaji špeesti zaur ūugneezību un tirdšneezību peepelnit klahšt šewim trūh-
 stošho. Latwījai turpretim ir deesgan leelas druwās, lai rašhotu neween pa-
 ščas pahrtikai maiši, bet ari išwedumam. Išwedumam ta špehj rašhot linus
 un išwest malku un fokus; Latwījas mešhi, kuru ir ap 2 milj. dešet., gan masafi
 par Somijas un Norwegijas mešheem, bet labaki. Latwīja špehtu pee Ģiropas
 jaunusbuhwes pehž breešmu pilnā pašaules kara nodot par $\frac{1}{2}$ miljardu waj pat
 weseļu miljardu fokus un tā eeguht šaiwai jaunusbuhwei un išbuhwei iwajadši-
 gos lihdsfekus. Latwījai galu galā ir uhdens špehki: Daugawas uhdens špehks,
 no Stufmaneem lihds Iščhķilei ween, štaitams uš $\frac{1}{2}$ miljona širgu špehķeem,
 kas ir pilnīgi peeteekošs špehks, lai ne tikai kustinatu wīšus dšelšszeku wilzee-
 nus, wīšas fabriku mašhinas un dotu katrai mahjai elektrīstu gaismu. Šhi
 špehka peeteef, lai ar to artu un ezetu Latwījas druwās, wadatu wēsumus pa
 tihromeem un zeķeem. Gan šhīs uhdens špehks ir neweenads, tas šoti masi-
 nas iwafarā un šemā, tapehž buhtu iwajadšiga twaika špehka rešerwe, tomehr
 ir patwīsam zita leeta, waj kahdai semei iwajadšigs twaika špehks tikai rešerwei,
 $\frac{1}{4}$ no wīšas zaurmehra gada iwajadšības, waj wīšai iwajadšībai. Daugawas
 uhdens špehka ūamehrā uš iūfattru Latwījas eedšihwotaju išnahšt tišpat daudš, zif
 leelajā ruhpneezības walsti Anglija, twaika mašhīnu špehka uš zilweka proti pa
 $\frac{1}{5}$ širga špehkam. Bet twaika mašhīnas nešef darbinatas 24 štundas deenā,
 bet tikai 8—10 štundas un tikai nedēlas deenās. Daugawina dod turpretim
 šaiwu špehku 24 štundas, kā pa šwehdeenam, tā darba deenam; šho špehku pa-
 taupt darba laīkam, 8 štundu darba deenai, išnahšt jau triškahrtīgs špehks uš
 iūfattru eedšihwotaju, ūamehrā ar ruhpneezības leelwalsts Anglijas faktišk twaika
 špehku. Danijai, Ģolandei, Belgijai un Ģreekijai naw ne mešhu, ne uhdens
 špehku.

Latwījai naw pašchai zūkura ruhpneezības, bet ne aīš dabīškeem, bet mahš-
 ūlīgeem zehloweem. Zūkura šwīlki it labi išdodas Ģuršemē. Danijai un Šwee-
 drijai ir pašchām šaiwa zūkura ruhpneezība, zūkura šwīklus tur audšē apgabalos,
 kur naw išdewigata iwafara kā Ģuršemē. Zīteem iwahrdeem: Latwīja war buht
 pat wīzneatkarīgati ūaimneezīškā šinā, ūamehrā ar wīšām zītām Seemēs un
 Wīdus-Ģiropas masafām walstīm. Latwījā ari war netikai audset, bet audšē
 peeteekošhi šchēedraugus, linus audumeem un pat išwedumeem. Latwīja war

īstīft beš kofivilnās eevēdumeem, beš kureem zitas Eiropas valstīs tīflab kā ne-
maš nēvar īstīft.

Te nu vēhl jautās: Bet wāj tad warena Kreewija to jel maš zeetis, ka
tai īseju uš Baltijas juhru aīskrušto mašas walstīnās, Igaunija, Latvija? Kas
tad šchis semites pret leelo Kreewiju? Anīflīts pret sīloni. Kā tās īvar eedro-
ščinatees, eedomatees, atratītees no Kreewijas aīsbīldneezības un kundzības?
Kas tā runā, neapdomā, ka laiki īvēhrtušchees zītīdi. Pašaules karā Wahzija
„wiswahzi“ uš wisstingrako uštahjās preešč tam, ka Wahzijai jadabon Bel-
gija un Seemel-Franzija, ka tai zītīdi naw ehrtas īsejas pee juhras. Par Ho-
landi nerunaja, tapehž ka domaja, ka Holande, no Wahzijas semem eeflehgta,
— tā kā tā padošees Wahzijas wadībai. Un, luht, Belgijas dehl Anglija pee-
dalijās pašaules karā, tapehž, ka negribeja zeest, ka Wahzija paleef wīfai ware-
na. Un tagad tatšču leetas stahw tā, ka atšwabinatai, břišwajai Kreewijai,
naw jateezas pehž tam, ka jauna zitas tautas kalpinat, tehret ašinīs, šeltu un
puhles un šanahst naidā ar wēšelu koalīziju, kurai naw īnterešes, ka Kreewija
īšputina un atkal atņem Leetawu, Poliju, Baltiju un Somiju. Šaimneezīškā
sīnā Kreewijai Baltija nepeezeeschama naw. Dehl tirdšneezības, dehl šawcem
īšwēdumeem tai naw jakalpina latweešči un īgauni. Peeteef břišwostu eeriščo-
ščana Rīgā, Wentspīlī, Leepajā. Kreewija īvar īvēst un īwēdis šawas pre-
zes zaur Baltiju tāpat, kā bagatatais Wahzijas ruhpneezības apgabals Reinas
un Weisfales prowīnzēs — īšwēda šawus raschojumus zaur Holandi un Belgiju.

Bet wāj no latweešču pašču stahwokka naw noderīgaki, buht atkarībā no
Kreewijas? Latvijas dehli tatšču tahlu īsklihdušči pa Kreewiju, kur tee atra-
da weetas, darbu un maīši, ka teem Latwijā truška. Ari tas ir nepareīši do-
mats. Latweešču īglištotateem špehšeem nebija jadodas uš Kreewiju tapehž,
ka dšimtenē pawīšam nebuhstu to špehšeem peemehrotas weetas, bet tapehž, ka
teem tās nedewa. Cerednu, wīrsškolotaju u. z. weetas eenehma zītītauteešči.
Tagad wīšs pašwēhrtees — Daugawina, pehž dšejneeka Rumpura parega
wahrdeem, waretu aizīnat atpašat īsklihdušchos latweešču špehšus. Baltija un
tamlihdš Latvija wahji apdšihwotas semes, bet ne tapehž, ka ta neaugliga,
tukšneščaina, kā tagadejā Greekija, wāj, ka latweešči buhtu bijušči kuhrti, ap-
ītrahdat grūtām puhlem un šwēedreem tehwijās ašres un weeglprahrtigi, īweeg-
las deenas mekledami, buhtu škrehjušči šweščumā? Ne, tīf tapehž, ka latwee-
šču darba ruhšim dšimtenē šawa semēs stuhrišča un faktīna naw, teem semēs
nenofleezās. Wahji apdšihwotā Latvija raidījuši šweščatnē gan ne mašak kā
300,000 šawu dehlu un meitu. Tahdejadi tad wareja it īweegli peerahdit, ka
Baltijas seme, aīš ļaušču truškuma, brehžot pehž eezekotajeem, pehž kolonīsteem,
īšzehlās projekti, pīrms kara — apmetīnat Kuršemē 300,000 kreewu kolonīstus,
kara laikā — atdot wīšas krons muiščas, 1/3 no priwatmuiščam un puši no
semneeku-šaimneeku semēs wahžu kolonīsteem (Silwio Brōdrīča projekts, kuru
īšpīldīt bija nolemts zaur Šīndenburga manīfestu wahžu kolonīstu labā). Ka-
mehr latweešču semneekeem wājādseja leefas semēs, tās neatradās, bet tad
pehž 1905. g. rewolūzijas Kuršemēs muišchneezība nolehma šīprīnat wahžu
elementu, tad uš reīši atradās leelum leelee, leefee, pehž ļaudim, t. i. wahžu
kolonīsteem, brehžošchee apgabali — maš gados wareja ap Wēntas krašteem ap-
metīnat 15,000 Wolīnijas kolonīstus. Latwju kalpa wīhrs, kas uš ļaukem bija
paļīzīs leefs, wareja darbu un maīši mešlet pīlšehtās wāj šweščumā — bet
paščā Latwju semē apmetīnaja šweščīneekus! Latwiju īškopjot, semēs kulturu
pazekot, it īweegli īvar Latwijā dšihwot otrīf, pat trīhs reīš wairak šilwetu —
bet wājaga wīšpīrīms šchīs īškopščanas. Šīf šīhmīgi, ka wīšmašak auglīgā Lat-
wijās daša, Latgale, ir wīšbeeščak apdšihwota, zaur tureenes agraro kaštrību

leelata ianidū data wareja palist pašū jemē un beš tam wehl ta wareja fa-
wos mešāos dot telpas eenahzejem iš Widsemes.

Bet, war tahtak eebilst, kà gan tif masa tautina, kà latweešči, war eedro-
ščinatees teektees pehž patstahwibas, ar furu tatschu jabuht šaišitai patstahwi-
gai kulturai, patstahwigai mahškai un šinatnei? Tahdas eerunas it pawišam
atraidamas. Šinatne, mahškla un kultura naw newenas tautas ihpaščums,
bet ir wišu tautu, wišas attihštītās zilwezes kopmanta, kopihpaščums. Pro-
tams, ka katrai tautai ir šawa ihpatniba, šawa šewiščka garšča . . . Tas wišs
bet netrauzē kulturās darbu šawštarpeju ismaiņu un pašihščanu. Šinatnes šinā
jafaka, ka, ja masa Šweize špehž ušturet peežas uniwersitates un weenu poli-
techniku, brihwā Latwija špehs ušturet weenu weenotu uniwersitati-politechniku
— dozentu truhkuma nebuhs, tiklihdš kà tiftu aiginati atpakal išklihdušchee
špehki un dota eešpehja apdāšwinatakeem, augštīkolas beigušcheem špehkeem uš
tahtak išklihtošānos un šagatawofānos mahžito šarjerai. Ka naw latweešču
walodā šinatniškās literaturās, tas neko nenofihmē, ari žitām masašām tautam
tās waj nu naw, waj ir tikai masa mehřā. Šweedrija 4 uniwersitates; tās
mahžitee tura preekščlāšijumus šweedru walodā, bet raksta pa leelum leelai da-
šai wahžu, angļu waj frantšču walodās. Rihdšigi tas ir ar danu, holandeešču,
madjaru, tščeķu, poļu, serbu, bulgaru mahžiteem, ari teem šinatniškās grah-
matas par špezialšautajumeem, ja tee griš atrast plaščahu publiku, jarašta lee-
lajās kulturās walodās. Tapēhž netikai preekščlāšijumi, bet ari populari šinat-
niški raksti un populari šinatniškās grahmatas plaščā mehřā teek drukatas ma-
šalo tautu walodās. Taišni tautas išklihtiba šchājās masašajās patstahwigās
Širopas šemēs šahw uš wisaugstakās pakahpes; tur atrodam wiswairak tautas
uniwersitates, fur pate tauta war šlaušitees šlaweno šinatneeku populari šinat-
niškos preekščlāšijumus. Un waj teeščam preekšč kulturās un mahškās attih-
štibas wajadšiga leela tauta? Šengreekija bija masa šeme, nežil leelaka par
Latwiju, kad tajā mahškla, šinatne un filozofija šašneedša wisaugstako pakahpi.
Štenas pilšehta šawa šeedu laikā, kad tur tika pašrahdati muhščam neaišmiršta-
mee, nemirštamee mahškās darbi, ušželti Šartenons un Šropilejas, nešlaitija
pahrak par 150,000 eebšihwotajem, 1/3 no tagadejās Rigas eemihneekem.
Šchājās, šamehřā masaš Štenās, dšihwoja un mahžija leelakee filozofi un walšs
wišri — Šolons, Šotrats, Šlatons, Šrištotelš, Šerikšs. Tur dšejoja leelakee
greeku dšejneeki — Ščhils, Šofokšs, Širipids.

Mahškās atdšimščana — renešanše eešahkās 15. gadu šimteni Štalijā,
Romā un Šlorenzē, toreiš neleelās pilšehtās. Wahžijas 18. g. šimtena leelakee
dšejneeki Šete, Ščhillers, Šerders, Wielands dšihwoja masašā, nabadšigajā
Weimarā. — Taišni Latwijās patstahwiba daritu uš latweešču mahšklu un
kulturu leelišku eešpaudu, wiršitu to mišlu šoleem uš preekšču; tikai ta war tau-
tas labakeem ženšoneem dot šajuhtu, ka nu ir „preeks“ dšihwot un ženštees behž
wišu daikakā un labakā. Ša jaunā Latwija pabalštis mahšklu un šinatni, tad
tai rašees mahšklineeki un šinatneeki. Tagadejais Wafar-Širopas bagatneeku
wiršeens nošpeešč mahšklu un šinatni: bagatneeki teežas, masaš mišlu šumas
par šenlaiku mahškās drupatam, bet nežeena un neeewehro šcholaiku mahškli-
neekus. Ša renešanšes laikmetā pahwešti un Štalijas waladneeki tāpat buhtu
ženijušči un augsti šamašajušči weenigi par iš šenlaiku drupam išrakteem
mahškās darbeem un nedewiušči darbu nemirštameem Rafaelam, Mikel-
Šndšhelam, Tizianam un žiteem, tad renešanšes mahškās nebuhtu pašaulē.
Šanodibina latweešču mušeja, wispirms iš šlawenako šweščhtautu daikneeku ko-
pijam un tad pamāšitem jaišaudšē leelaks škaitš pašču tautas mahšklineeku,
aiginot darbā wišupirms toš, kas mums jau ir.

Latvijas mākslas un finatnes usplaušķšana nedrīkst atkarāties no dažu nedaudzu bagātneku labvēlības vai nelabvēlības. Pašā tautai, pašā valstij jāsnemas kultūras iskopšana — peeminot sengrieķu paradumu, kur tāiņi valstīnās pilšehtas, t. i. pate tauta, bija tā, kas mehālineekem deva zeh-lafos usdeivumus un darbus, usdodot teem leelīko tempļu, mušeju, tautas šapultīču namu uszelschānu un isveidošchānu, ispuschēschānu nemirstameem, dahrgi šamafkateem mākslas darbeem. Seneem ateneescheem deevās Atenas statujas isgatawofschānai, iszirschānai baltais, kofchais Paros marmors islikās par pahraf weenkahršechu materialu, tee prafija statuju is selta un filonu kaula. Mākslas zeenības šajuhā, tā wišeem darbeem, wišām buhwem, kas zekamas wispahribai, jabuht mākslas darbeem, bija pahrgahjuši wišas greeku tautas šajuhā. Pat widus laikos, widus laiku pilšehtās, atrodam mākslas zeenību wis-maš kofechu deewnamu, donu, pilsonu preekščstahwu šapultīču namu un rahu-schu uszelschānā. Ir jabrihņas un jaapbrihno, ka dashchahri majās, neezigas pilšehtinas ar nezif tuhstfošč eedšihwotajeem uszehluščas mākslas tempļus, zeh-lus gotīfšus domus. Mākslas pagrimšchāna Wakar-Eiropā šahfufes 18. g. šimteni, kad Widus-Eiropā, atškaitot waldneeku pilis pehz Weršafas parauga, maš zehla un zeenija mākslas darbus — tišai wisjaunatos laikos radufes šajuhā, šajehga un ilgās pehz ihstas mākslas. — Un zif preekščmetu nebuhtu jaunās Latvijas dailneekem, no kureem isweidot mākslas darbus, ainas, teh-lus, architekturās darbus, zif preekščmetu nau radijis karsch un jauneeguhā brihwiba? Zeenigi peemineeki — lihšigi zehlateem widus laiku domeem — ne kaut šahdi atmeni un atmenišchi zekami kritušeem latwju brihwības karotajeem! Nau aismirstams peemineekos isteikt šeemeka granitā un balā marmorā ari pateizību wisupirms Amerikai, bet ari Franzijai, tautu brihwības maštei un Anglijai, pehz tam, kad nogahsts, aishwests peemineekis Peterim „Deelajam“ — latweešchu bendem, latweešchu iwerdsības paašinatajam, tam, kas latweešchus atdewa warmahku fungu warā. . . Zekami tautas nami, mušejas, zekamas wefe-las jaundibinamas pilšehtas. . .

Bet waj tad breešmigais kara posts, nodedšinatās ehšas, isnihžinatās peederums, nešahlem noaugušeem lauki patwišam atšaus nahšamos gadu dešmitos domat us ko zitu, kā weenigi us wisnepezezechamašo, wiswajadšigako, us nopofitito šaimneezības ehšu atkaluszelschānu, lauku labaku apštrahdashchānu un atdabuščānu wezā kultūras šahwofli? Waj Latvijas dehleem nebuhs gadu dešmiteem japuhlās, lai tišai kautzif atkal atdabutu tehwu šemi agrafā preekšč-kara šahwofli, un waj tapehz nebuhs atleekami wiši mākslas un augstafas kul-turas darbi? Tas ir, waj neatgreesišeas laikmets, šahds waldija Widšemē pehz šeemeku kara posta, pehz šentschu atminā usglabajušchamees „kara un mehra laikeem“, pehz kureem pahr Latwiju nahza „warmahku laiki“, kad „bahrgi fungi darbu dewa, nedew, šwehtu wafarina“, kad peeaugušcham latweetim bija nespeh-zigās dušmās jaišhauz: „Deews, šodi tehwu, Deews, šodi mahti, kas man leelu audšinaja šehini wehrgu šemitē?“ Gan ari tagad latwju darba ruškim miššums puhlu japeeleef šatwas tehwa šemes atdabuščānai preekščkara šahwofli, bada un truhkuma pahrwareschānai — bet brihwā Latwijā šche darbi weizami, ar ušwiju weizami. Latvijas brihwības atdabuščāna, kuhš, šakriht ar leelīku tehnikas usplauščānu, ar laikmetu, kurā „wehweru špolites“ paščas no šewis eet, šahdā laikmetā greeku dabas finatnes tehws, filosofš Aristotels, eekfatija par leeku wehrgu darbu. Gan ir Latwijai kara breešmas uslikuščas postu, usliku-ščas upurs—darba upuri tomehr nau tiš leeli, kā zaur karu neišpostitajā Wah-zijā. Wahzija buhs peespeesta šamafkat ne tikween paščas kara isdeivumus, kuru šopuma šneegšees us 200 mišjardeem marķu, bet šamafšās ari wismaš 40—50

miltu un rīcīgo ierīcīto Seimel-Franziju, Beigiju un par uogremdeeteem līdz-
 neezības kugeem. Pee tam Bahzijas robesčas zaur Elās-Loteringas, Pofenes
 un iwarbuht i Augsch-Schleffijas un Saras ogfu apgabalu atdališčanu, buhs par
 $\frac{1}{2}$ — $\frac{1}{9}$ paščajaurinatas, Bahzijas laučhu skaitis par 7 miljoneem pamafinatš.
 Zinahts uš katra Bahzijas eemihtneeka ap 4000 marķu leela kara paradu našta,
 200 marķas gadā uš išktra zilweta jeb 1000 marķas = 500 rubki uš išktras
 ģimenes. Un tomehr, neškatotees uš wišām šchim maščajčanam un tumščo
 iškredi, Bahzija wišpahrī maščās nevalda nošpees gara stahwofkis, bet pazila-
 tība. Jauneeguhitā břihwiba, atšwabinaščanās no 22 monarčeem, teek eeska-
 tita par tik leelu listena balwu, ka tapehž wahžu tauta nebaidas i no leelām
 naštām. Latwijas walšts parads katra šinā buhs nešalihšfinami šemaks. Ja
 Kreewijā walšiba atkal atšihu waj tiftu peespeesta atšihu walšts aišnehmumus
 par šamafšajameem, tad uš Latwijas daķu war krišt, ja daudš, $\frac{1}{70}$ no Kreewijas
 walšts paradeem, kuri lihš leelineeku walšibas šahumam ištaišija ap 30,000
 miljonu rubku walšts paradu šihmēs, ap 6000 miljoneem zara rublos un ap
 12,000 miljoneem Kerenšā rublos. Reškinot Kerenšā rubki par $\frac{2}{3}$ zara rubka,
 ištaištū Kreewijai pawišam walšts paradu ap $30,000 + 6000 + 8000 = 44,000$
 milj. rubku, no kura parada $\frac{1}{70}$, Latwijas daķa, ištaišitu ap 629 miljonus
 rubku. Bet eewehrojot, ka Latwija zaur karu zeetuše, no šchis sumas buhtu wiš-
 maj $\frac{1}{3}$ jaštrihpo. Protams, ka galigā Latwijas walšts paradu reguleščana
 iwarēs notikt tikai meera konferenzē — wišs atteezas uš to, ka Latwijai tur iš-
 weizigi weetneeki ar dokumenteem un peerahdijumeem par to, žil leeliškā mehrā
 Latwija zeetuše, šewiščki ari—žil kreewu un wahzeeščhu kara špeška rekwizi-
 jas palituščas nešamafšatas, žil wehl rekwijets (šewiščki no wahžu pušes) beš
 rekwizišijas šihmju ištneegščanas. Taišniba, ta daķa, kas teek no Latwijas
 parada atwiktā kā postijumu un rekwizišijas atlihššiba, jau juridiski newar palikt
 walštij, bet gan jaatlihššina teem priwatihpaščneekeem, kas zaur kara postu
 zeetuščhi, t. i. daķa no šchi štrihpotā walšts parada japašwehščh par jaunū
 walšts karadu, šewiščki par aišnehmumu ahršemēs, to eegahdat lopus un ma-
 ščinas. — Sirgus un gowis šapirkt nebuhs eespehšjams, jo tuwakās neitralās
 šemēs, kur waretu pirkt, kā Danijā, Sweedrijā, Holandē, paščās lopu skaitis
 zaur kara truhzibu maščajees par 20—25%. War pirkt ne gowis, bet tikai
 telites, tāpat ne zuhšas, bet šiwenus. Tomehr katra šinā buhtu no šwara no-
 pirkt kautščhu 100,000—200,000 tihšugas telites, kautščhu par 50—75 holan-
 deeščhu gulščeem gabalā. Tahšak pee Kreewijas walšts parada $\frac{1}{70}$ ušne-
 ščanas jaeewehro kreewu naudas kuršs. Šaprotams, ka Franzija, Anglija un
 Amerika prašis šawu paradu daķu atpakaļ par pilnu šelta kuršu, kahdā tās
 Kreewijai to ištneeguščas. Bet žitadi ir ar Kreewijas eesščejeem walšts para-
 deem un ar kreewu papira naudas apmaiņu. Kreewu papira naudas kuršu
 iškliā preeščh 2 nedekam noteiza uš $\frac{1}{49}$ mahrzinaš sterliņu. Žadomā tomehr,
 ka tas wehšak pazelšees uš $\frac{1}{29}$ t. i. uš tahdu kuršu, kas lihšsinatos pušei no ag-
 rakā, šelta kurša. Tahdejadi tad waretu reškinat šchā: no Kreewijas walšts
 parada šihmem apmehtam puše buhs Anglijas, Franzijas un Amerikas išt-
 paščhums, par kuru jamaščā pilns kuršs, tas buhtu par 15 miljardeem rubku. Ja
 nu par otreem 15 miljardeem un par 14 miljardeem papira naudā maščā pus-
 rubli šeltā, tad šanahtū wehl $15 + 14 = 14\frac{1}{2}$ miljardu rubku šeltā, kopā $29\frac{1}{2}$
 miljardi šelta rublu, no kureem, $\frac{1}{70}$ ušnemotees Latwijai, buhtu šo maščat
 521 $\frac{1}{2}$ miljoni šelta rubku jeb 1124 miljoni franku šeltā = 45 miljoni mahrz-
 zinū sterliņu. Pašriwehščot šcho no Latwijas maščajamo šumu 4% walšts
 paradu šihmēs, ištaištū iš gadus šo maščat 1,800,000 mahrzinaš sterliņu jeb
 45 miljoni franku. Šchajā šumā, kā jau aišrahibis, eesšaitama ta šaudejumu

atlihdžiba, kas atmaksājama pašas Latvijas valstī par nobelzēto saudejumu un par rekvizīcijām. Ja šo saudejumu rešina uz $\frac{1}{3}$ teešu, tad atētu noš 374 milj. franki ahrsemju maksājšanam un paliktu 750 milj. franki = 30 miljoni mahrzinu. Cetršsemē maksājamo saudejumu atlihdžību waretu pa leelafai daļai šamafkat jaunīšdodamā Latvijas papira naudā, kuru waretu peeneot Franzijsas frankam un Somijas markai. Wislabati gan waretu par ahrsemem maksājamo teešu tahdu propozīziju list preekščā, ka Latvija usnemas maksat 4% par $\frac{1}{70}$ no Kreevijas ahrsemju parada, t. i. par apmehram $15,000 = 214\frac{2}{7}$ milj. rubku jeb 572 milj. franku, šazīšim apalā šumā 600 miljonu franku jeb 24 milj. mahrzinu sterliu. To teešu Latwija kurejšošchās kreetu papira naudās tad buhtu jausnemās pašči Latwijai; t. i. wišupirms ta jaregistrē, tad tās ihpaščhneekēem jaleek preekščā to waj nu paturet, waj apmainit lihds šinamam terminam Latvijas naudā.

Waretu nu eebilst, kā gan pawižam war rešinat ar tif milšigas kofšumas, 1125 milj. franku, paradu nastu; waretu jautat, waj šchahda paradu nasta it pawižam nenofpedis jauno Latvijas brihwibu? Teesčham, šči šuma ir šamehrā trihs reišes tif augšia, zif buhtu isnahzis uz Latvijas teešu pirms kara, ja wišs Kreevijas preekščhara parads buhtu isdalits proporzionalā kahrtībā. Bet šamehrā ar pehškara daščhado walstju paradu nastam, šči šuma nebuht nauw leela. Ja Latvija buhtu nastuse sem Wahzijas, kā Wahzijas pawalste, tad uz tās dalās isnahktu weskli 10 miljardi marku, pehž tagadejā kurla 6 miljardi franku. Anglijas un Franzijsas paradu nasta pehž kara istaišis ap 2800—2900 franku uz galwas, t. i. ta buhs šamehrā it uz galwas 6—6 $\frac{1}{2}$ reišes leelafa, nekā Latvijas. Tad wišs jau atkaras no tam, kašdejadi eepšehjams pazelt darba raščigumu un kahdās Latvijas dabistās bagatības, kahdi Latvijas walšis, t. i. agrakee krona ihpaščhumi. Walšis, t. i. krona ihpaščhumi aptwer kurlsemē pee 450,000 dešetinam, Widšemē, latweešču daļā, pee 200,000 dešetinam. Krona muiščham, kā tahdām, kurlsemē ap 60,000 dešetinas. Paleek ap 600,000 dešetinas agrako „krona“ mešču. Krona mešči mehdsja buht labā apšainmeekofčanās kahrtībā, pa leelafai daļai 100—120 gadu rotazijā. Buhwofoku, tiskab kā ograktuwju malkas (Grubenhölz, „pit props“), šchajos meščos ihsti daudš, zaurmehrā fokū šaturu wismas warēs škaitit uz 150 kubikmetreem no hektara, t. i. kofšumā ap 100 miljonu kubikmetru jeb ap 70 miljonu angku „load’u“. Anglija gadā patehrē par wairak šinteem miljonu šchilinu fokū un malkas; patehrejumi Belgijas un Seemel-Franzijsas usbuhwei, wajadšiba preekščh kara laikā usbihditām un atbihditām buhwem ari buhs koti prašwa; ari Wahzijai wajadšigs daudš buhwofoku. Austrija-Galizija un agrakā Polijas karalistē turpretim ihwejt newarēs, jo pirmskahrt, to mešči ir koti stipri patehreti, kewiščki Karpatos, un, otrkahrt, Polijai-Galizijai, kā ari Rumenijai un Podolijai wajadšigs pašchām koti daudš buhwofoku. Katrā šinā ščo semju iswedumi neware buht leeli. Ziteem wahrdeem: robā staštees, kā iswedejas, warēs tīkai Seemel-Eiropas walšis — Leetawa un Latvija. Ženas buhwofokeem un malkai, šinams, nepastahwēs tif augštas, kā kara laikā, tomehr tās buhs augštakas — ari šelta naudā škaitot — nekā pirms kara. Ja raktuwju malka pirms kara maksāja 25 šchilini par „load’u“ oštās, dehki un fantaini balki pee 50—60 šchilineem, tad jareščhina turpmak wismas uz $\frac{1}{3}$ — $\frac{1}{2}$ augštakām ženam. Bet tas nošimē, ka wišs Latvijas krona mešču krašjums, lihds Baltijas oštam nogahdats, maksatu wismas 2300—2400 miljonu angku šchilinu. Žeenemšim, ka paħrdos, lai meščus nenopostitu, 4 gabos tīkai puši no šči krašjuma, t. i. par 1200 miljoneem šchilinu un no šchis pušes atkal tīkai puše walšis pelnas, tad isnahktu, ka Latvijas walšis waretu dabut par puši no krona meščh fokū krašjumeem 600

miljonus šķiltāu = 750 miljonu franču, t. i. wairak nekā buhtu vajadzīgs, lai atmaskātu visu ahrēmju (t. i. Anglijas, Frančijas, Amerikas) paradu. Tas kaš tātšhu Latwija war reškinat ar muišchneeku (privat) muišhu mešhu atšawinašchānu. Kad jau Baltijas muišchneeki pašči peedahwaja Ģindenburgam $\frac{1}{3}$ no šawas semes wahžu kolonistu apmetinašchānai, tad tee newarēs šauno-tees, ka Latwijas walšis tagad gahdās par Latwijas paščas bešsemneekēm. Protams, peedahwajums Ģindenburgam bija domats pret šamafšu par 1913. gada zenam. Bet wahžu walšis leelā naudas wajadšiba, milšgee kara paradi tīt un tā peepēestu i wahžu waldbibu nemt šcho $\frac{1}{3}$ muišhu semes kā mantas nodofli. Šchimbrišcham Wahžijā apstahkki pat tahdi, ka jarehkina ar to, ka no wišeem leelateem ihpašchumeem nems ne tikai $\frac{1}{3}$, bet pilnu puši, ja pat ne wairak mantas nodofka, lai dotu jaunajai Wahžijas šozjalai republikai paawišam eepēhju ušļpot, lai tai pat šahkumā nebuhstu jau, tā šatot, rišhle aiššchnaugta. Newaretu tapehž šuhšjetees par netaišnibu, ja Baltijā tiftu Baltijas bešsemneeku un wispašri Baltijas ihsto darba ruškū labā atšawinata, nenta par nodofli, tahda muišhu semes daša, šahda tifs nenta Wahžijā. Privat- muišhu semes šuršemē druskū wairak par 1 miljonu dešetianu, par Widsemi un Inšlantiju šanašks ap $1\frac{1}{2}$ miljonu dešetianu. Ja nu atšawina pat tikai puši beš atmaskas, t. i. 1,200,000 dešetinas, tad waretu reškinat riškotees šchahde- jadi: šchis 1,200,000 dešetinas — peesaitot wešļ klahš 300,000 dešetinas, t. i. puši nožehrtamu krona mešhu — waretu išdalit pa 15 dešetinam = 45 puhr-weetam (t. i. tīt, žif tika dots Wentas apgabala wahžu kolonistu gimēnem), nododot 100,000 dešet. Latwijas bešsemneeku gimēnem, kas wešlas tift pee šawa semes stuhrišča. Pate seme dodama muišcha leetofchānā, beš atmaskas walštij waj šahdai privatperšonai. Bet nepeezēšchāmi buhtu, šinams, ehku ušbuhwei un inventara eegahdašchānai, kā ari pirmā gada dšihwei šinami ka- pitāli, kurus walšis waretu apgahdat pret lehtām prozentem, peem. 4 procentem. Šanaš, pat, ja tikai 1000—1500 rublus uš gimēnes reškina, leelas šumas, ap 100—150 miljonu rublu. Buhwofoki ehkam gan waretu tift doti iš noziršteem mešcheem. Tāpat, padomā, ka šchi, privatmuišcham atšawinamā daša, 1,2 mil- joni dešetianu, naw mešcha un semes labuma šinā ne tuwu šalishdšinama ar krona mešcheem. Roku daudšumu tur tapehž reškinašim, ja daudš, $\frac{1}{3}$ tīt leelu, žif atrodams krona mešchos. Tas ir, no šcheem privatmešcheem $\frac{4}{5}$ nožehrtot ($\frac{4}{5}$, t. i. ap 8 dešetinas uš gimēnes wajadšetu atšahš pašchu eebuhweešhu mal- šas un buhwofoku wajadšibam) išnahktu tomehr 960,000 dešetinas žehrtama me- šcha, ganibu un atmatu, kas tomehr waretu dot ari ap 30 miljonu angšu „load“ malkas un buhwofoku 1000 miljonu šķiltānu wehrtibā, no kureem atkal puše aliktu walštij, kā tihrs atlikums. Šchis tihrais atlikums buhtu atšahjams kā or wispašrejas Latwijas tautas un semes kablašjibas paželšchānai.

Šchutajums tas, ko darit ar atlikušcho puši, 1,2 milj. dešetinam muišhu semes, waj to atdot privatleetofchānā waj ari atšawinat pret pilnu atmasku bež tagadejās, waj nu takšetās wehrtibas. Wispašribas labā jau nu naw nolē- dšams, ka seme nazionališejama, t. i. atšawinama walšis labā, žif tahku ta ne- teek apstrahdata no ihšteem darba ruškēem. Sewiškči tas jašafa par it wišeem mešcheem. Leelaku mešhu atšahšchāna priwatās rokās nekahdi naw peelaišcha- ma, jo newar buht ne majako šchaubu, ka privatee ihpašchneeki žentijees uš wisdrihšako mešchus pahriwehrtē naudā, tos nopostis, lihds ar to kritis koku ze- nas un šoti bihštami konkures ar walšis mešhu šaimneežibu. Weenigi walšis war gahdat par šahrtigu mešcha šaimneežibu, atšahšot un audšejot tīkdaudž ko- ku, žif wešlak wajadšigs pašchu eedšihwotaju wajadšibai. Peereemšim nu, ka tiftu atšawinats ari 1,2 milj. dešetianu atlikušchās priwatās semes, šazijim par

100 šāļināem no dešetinas, t. i. topjuma par 480 milj. šāļināu vaj 600 milj. franku. Nā tad nu rihfotees pašchās muiščās? Vaj ari tās šadalit, idalīt bešsemneekem? No darba raščiguma šahwofla škatotees, šadališčhana nebuhtu pareiņa. Mašafās datās šadalot paleef leefa, eet bojā lihdsščhinejo muišču ehku wehrtiba. Mašafem šaimneekem wajadšigs šamehrā, uš jemes leelumu reh= šinot, wairaf širgu špeška — ir daudšas braušaščhanas, kas katram šaimneekam jaišdara par ņewi. Labibas un zitu augu raščas uš muiščas ņemem tā šree= wijā kā Wahzijā mehds buht par wismaš 20% augstakas. Muiščās war leetot plāščā mehrā maščinas. Tā tad buhtu praktiškaki pašchās muiščās eerihšot walšis parauga šaimneezibas, waj ari, ja daudš, apšaimneekot uš kooperazijas pamateem, t. i. wešelas lihdsščhinejo bešsemneeku šabeedribas waretu muiščas ņemi no walšis nomat kopeji un ari kopeji apštrahdat. Paželt bet raščas uš wisaugištalo pašašpi, ņemi apkopt ar wismašako darba tehriuru, nemot mašči= nas palihgā, leetot peeteekoščā kahtā mahtšligus mehšlus, war tiš rihfojotees walšis šaimneezibā, preeščšihmigās parauga šaimneezibās. Gewehrojot bet bešsemneeku pšichologiju, nekas neatliks, kā ari no muišču ņemes puši šadalit mašos gabalos un warbuht otru puši atšast parauga walšis šaimneezibam. Deht bešsemneeku škaita un apgašdibas jaegaumē, ka šuršemē 1917. gadā dših= twoja 472,000 ņemneeku ščširas loželki, Widšemē 877,000. Lihds kara gadam šchis škaitis audšis nebuhs, Baltijā peeauga tiš pilšehtu, ne lauku eemihtneeki. Ja nu škaitam uš gimenes pa 5 dwehšelem, tad išnāhtu, ka šuršemē apgašda= jamaš ar ņemi 94,400 gimenes. Ašškaitot 24,000 šaimneekus, paliktu to ap= gašdot 70,000 bešsemneeku gimenes. Šaur karu šcho 70,000 gimenu škaitis buhs mašinajees warbuht uš 50,000—60,000. Ja šchās 60,000 gimenes gri= betu apgašdat ar muišču aramu ņemi, tad neišnāhtu daudš, jo muiščās bija tiš 269,000 aramas ņemes. Ššnāhtu uš katras bešsemneeku gimenes ne pilnas 4½ dešetinas = 13½ puhrweetas. Ar tām, protams, neka newar eesahft. Ja išdala wišu muišču ņemi pa 10 dešetinu leelos ņemes gabalos, tad išnāhšs 27,000 bešsemneekus ko apgašdat, ja tišai puši, tad 13,500. Ja, kā tad rihfotees? Waj atšawinat bešsemneekem par labu i daku no lihdsščhinejām šaimneeku maščam? Tas nošihmetu wišupirms ščšelt latweešču brahšlibu diwās datās un otkahrt buhtu nerazioneli: ne katras ņemneeku maščas war tā pahrdalit, ka tās eespehšjams pareiņa zekā apšaimneekot. Ja grib wišus lauku bešsemneekus šuršemē apgašdat ar ņemi, tad teešcham itin nekas zits neatleef, kā nemt klahšt išdališčhana ņemi, kahtu to Deewos dewis, t. i. meščus, atmatas, ganibas, t. i. bešsemneeku wairumam japeeteef ar šchahdu ņemi. Protams, ka katrs labaf gribēs gatawui, eeštrahdatu aramu ņemi, nekā meščha ņemi. Bet gatawas ņemes nu naw deesgan. Domehr, ja ščširs tā, kā šche proponets: t. i. meščha ņemi dod beš atmaščas, muišču aramu ņemi un ganibas turprettim tiš pehš lihds= šchinejās tirguš wehrtibas, tad leelum leelā daka no bešsemneekem, kas wešlas= ņemi, buhs ar meeru ņawem meščha ņemi ar pabalstu no walšis pušes. Pabalšts waretu buht pa dašai, pee šliktakas ņemes pat bešatmaščas pabalšts, pa dašai pabalšts pret 4%.

Naw no maša šwara i pilšehtu truhzigo ščširu apgašdiba. Noštahjotees uš objektivā šahwofla tatšču i pilšehtneekem teešiba uš ņemi. Bet buhtu dar= ba raščiguma bojaščhana, ja katru pataiřitu par ņemkopi, kam no ņemkopibas jadšihwo un tapehš japahrdod daka raščojumu, ar ko pirkt leefas wajadšibas: drehšes, apawas, dšelši, darba rihšus. Turpretim zītadi šahw jautajums ar pilšehtu pašchapgahdaščhanos ar pahrtifu. Lihds šchim wiši pilšonu tautšaim= neezibas preeščšahwji maščija, ka tišai pilniga darba dališčhana šweštiga un raščigā, ka naw nelaiime, ka pilšehtu eedšihwotaji teeš apgašdati ar pahrtifu

no Australias waj Argentinas, ja tikai tee raščo tikdaudj produktus, ka nopirkť aijuhras semju labibu, gaku un šahkeedru. Pašaules karšch bet peerahdijis, šahdos gruhťumos eekuwuščas semes, kuras wijai daudj pašahwās uš pahrti-
 kas peewedumeem no tahleenes. Pašchā Kreewijā, kuru škaitija par Eiropas
 maijes eezirkni, ijnahzis, ka šemeka un uidus apgabalu pilšehtu eedšihwotaji,
 kuri preekšč kara dabuja pahrtiku no bagatajeem Kreewijas melnšemes apgaba-
 leem, miršt badu pa dašai tapehž, ka peewedumi pahrtikauki, pa dašai ari
 weenfahršchi tapehž, ka kreewu šemneekem nebija ne mašatās interešes, rašchot
 wišcem pilšehtu eedšihwotajeem peeteekošchu pahrtiku, kad tee, pamasi-
 not pahrtikas peewedumus uš trešcho un zeturto teesu, wareja par šcho pamasi-
 nato teesu šadabut trihs un peezkahrt wairaf naudas nekā agraf pee pilnas pahrtikas pe-
 wedumeem. Šehe lihdšetees war tikai pilšehtu eedšihwotaji pašchi, rašchot
 uš paščas pilšehtas semes, pašchu pilšehtu apkahrtinē, wišu wajadšigo pahrtiku un
 peepehrťot tikai produktus ištahdaščanai ruhpneezibas eetaišes, šabrikās.
 Šimu kahdā broščurā par dahršu pilšehtam mehginajis peerahdit, ka pee augštas
 semes kulturas augštām pašcham, kahdas šašneedšamas semi uš wislabako ištah-
 dajot, apkopjot, mehšlojot mahšfligeem mehšleem, mahšfliģi apuhdeojot — pee-
 teek $\frac{1}{4}$ hektara semes, lai apgahdatu weenu zilweku ar ļoti peeteekošchu pahrtiku:
 6 mahrz. maijes, 9 mahrz. kartupeku, $3\frac{1}{2}$ mahrz. gakas, $1\frac{1}{2}$ mahrz. zutura, $\frac{1}{2}$
 mahrz. šwešta, $\frac{1}{3}$ mahrz. margarina waj eškas, 2 litreem peena nedekā. Semi
 apštrahdajot ne katram par šewi, šawu semes štuhriti waj nu faktiau, bet ar ma-
 šchinu palihdšibu, peeteek uš 20,000 eedšihwotajeem 500 šemkopibas štrahdneeki,
 kas waj nu peenemām paršam, waj ari tā šadabonami, ka wiši pilšehtas
 eedšihwotaji, kas nešpehž waj negrib maškat atlihdšibu šemkopibas štrahdneekem,
 eet pahrmainus pee lauku darba; išnahťtu, ka no 4000—4300 gimenam, zif
 tahda 20,000 eedšihwotaju pilšehta škaititu, katrai gimenei buhtu jadod 1
 štrahdneeks waj štrahdneezē 6—7 nedekas gadā. Pilšehtas šemkopibas wadi-
 taji, šinams, tikai waretu buht mahžiti špehki, kas ari peenahžigi atalģojami.
 Wehž šchahda parauga itin labi waretu rihťotees Rigas pilšehta, iškpojot tai
 peederoščas purwjuš un mešchus. Purwjuš gan lihdš šchim tureja par newehr-
 tigeem, nederigeem, bet jaunšaitu šemkopibas šinatne mahžja, ka taišni purwju
 semē, kuhdrā atrodas pahrmehrā dahrgakā šahdu baribas weela, šahšpešlis;
 peewedama purweem šoffora šahbe, kalkis un kalijš, protams, purwus eepreekšč
 peenahžigā kahrtā nošufinot, tad ušplehščot ar motora arflu, noblušejot šma-
 geem blušeem. Jaunakā prakše peerahdijuše, ka taišni purwju pahrmehršchana
 trefnās druwās un pašwās šamehrā lehti išdarama: wezā prakše, nowest purwja
 semi ar 6—8 zollu bešu kahrtu šmilšchu un ištakt uš if 10—12 ašim $\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$
 aši dšifus grahwjuš, šen atmešta kā dahrga un newajadšiga. Tihreka purwš
 ween išdotu wismaš 60,000 dešetinas uš wisaugtako rašchiguma pašahpi pa-
 zekamas semes, kas peetiftu 240,000 eedšihwotaju pahrtikai. Daugawas labajā
 pušē waretu wismaš 10—15,000 dešetinas šmilts semes mahšfliģi apuhdeot
 un nomehšlot ar paščas Rigas eemihneeku atejas mehšleem. Wši šakot, Ri-
 gas apkahrtinē weegli eeguštjamas 75,000 dešetinas semes wisaugtakai kultu-
 rai, zif buhtu wajadšigs, lai ļoti labi ušturetū 300,000 Rigas eedšihwotajuš.
 Protams, ka šchahda eetaiše maškatu pašwas šumas: kopišdeiwumu 75,000 de-
 šetiau pahrmehršchana druwās un pašwās, 120—150 leelšaimneezibu eerihš-
 chana, apgahdaščana ar inventaru ištaktatu ap 120 milj. šchiliau, 6 milj.
 mahrz. šterliu. Kur šchahdu šumu nemť? Kā šamaktat procentus? Nu, ja
 aišnemas buhtu ahršemēs ap $\frac{1}{3}$, wisleelakais puše no šchis šumas, t. i. tik-
 daudj, zif wajadšigs, lai nopirkťu mašchinas un mahšfliģus mehšlus — šoffora
 šahbi un kaliju. Wišus zitus išdeiwumus, šewišchki buhšwes išdeiwumus, waretu

it ehrti ņeg ar Latvijas pašas papira naudu, t. i. ja Latvijas valsts aizdod Rīgas pilšehtai vajadzīgās ņumas. Par to, ka zaur ņehādru derīgu aizdevumu waretu notikt papira naudas pluhdi, nebuhtu jabaidas, tiklihdj kā Rīgas pilšehta peenem ņawās krahtjafēs katru ņumu tajā epluhstofchās papira naudas par masleet ween augstakeem prozenteem, nekā lihdj ņchim paraņts. Tomehr, domajams, ka katrā ņinā drihsj laikā peh3 kara tik un tā buhs tiklab walstei, kā pilšehtam un ruhpneezības uņnehnjeem pahrpulhdums lihdjņchinejās papira naudas peedahwajumu, kuru eeemot krahtj un aizdewu kaņēs war tuhlit atkal islaiņt darbā, apgroņibā. Latwijai nu tatschu ta laime, ka ta nu patņatshwiga, tās darbineeem naw deht aishnehmumu atkaujās jaņlanas preefch zittautu warenaem, no kureem tee tifa paraņti ņrupi atraiditi, „ņnaj ņwertņņot, ņwoj ņcheņstot“. Peeminu, ka mani pašchu atraidija zittahrt warenais kreetwu finanņu ministris Kofowzewš, kad 1908. gadā, ar ziteem tauteeņcheem ņarunajees, liņu tam preefchā ihpaņchas latweeņchu ņenneeku agrar bankas dibinaņchānu ar ahrņemēs islaiņtām kihu grahmatam peh3 Danijas parauga. Kofowzewš, gudris zilweks, gan atņina tahdas bankas labumus un ņwehtigumu preefch latweeņchu ņemes ruhkeem, bet isņkaidroja, ka tahda atkautja tatschu buhtot eelauņchānās weetejās muishneezības kompetenzē un uņ to waldbiba, zara waldbiba, nekahdi ne warot ee-eet. Tņņpat maņ Rīgas pilšehtas walde likās ņinot par Tņhrega purwja ismantofchānas projekteem, kahdus preefch 16 gadeem zehlu preefchā. Tee gan tifa no latweeņchu preņes pahrdrukati kahdās eevehrojamaņās wahzu Rīgas awiņēs, bet turpat wini ari palņta, pat polemikas jeb debatu nebija. Rīgas to reisejeem pilšehtas tehwēem nebija wajadsības galwu lausit ar deesin kahdeem wispahrderiģeem uņnehmumeem; tahņatņtaigaņchāna eemihās ņleedēs bija ween-ņahreņhata un netraujeja omulību. ņhimbrihņcham bet pilšehtu pahrtikas paņchapgahdības jautajums ir taiņni degoņchš jautajums, tagadejai pilšehtas waldei buhtu netikween goda leeta, rahdit, ka tās taiņniba labaka, nekā iwezās waldes taiņniba. Tagadejais laiks nezeesch ņwarīgu, degoņchu jautajumu pahrpreeņchānās omulīgu atliņchānu uņ rihdeemu, uņ preefchdeenam, tagad ar pahrtikas jautajuma pareiņu iņņhņirņchānu ņaweenota pašchu eedņihwotaju eņņistenze, tagad pilšehtas waldes uņdewums, uņ wisdrihsako ruhpetees, ka ari par to ne noteek ņpreedums: ņwehrtā, ņkaitita, par weeglu atraņta. Lihdņigi kā Rīga, waretu rihfotees ari ņelgawa, Daugawpils, Leepaja, ari to tuwumā peteekoņchā daudņumā ņhimbrihņcham newehrtīgas, nederīgas ņemes, kuru pahrtwehrt lihgwoņchās druwās buhtu par leelaku ņwehtību ņcho pilšehtu eedņihwotajēem.

Daugawas uhdens ņpehka ismantofchāna, ņinams, tikai war notikt no walsts puņes, privatuuņnehmejeem ņchahds darbs naw weigams. Tas maksatu ari augstas ņumas, wismaņ 300—400 ņhil. uņ iņkatra ismantojamā ņirga ņpehka. Dwaika maņchinas preefch kara maksaja tik 100—150 ņchilinus no ņirga ņpehka. Uhdensņpehks tomehr raņchīgats, jo uhdensņpehks muhņchīgs. Kad reiņ eetaiņes gatawas, tad uhdens ņpehks maksā tikai neleelus remontus un, protams, eegulditā kapitāla procentus. Bet dwaika maņchinam wajadsīgs daudņums ogļu un ņoti ruhpiģa apņalpoņchāna un tihriņchāna. Mahņotne tapeh3, beņ ņchaubam, peeder uhdens ņpehkam, jo ogļu bagatības ir isbeidņamas, uhdens ņpehks turpretim neiņņmekams ne 100, ne 1000, ne 10,000 gados.

Walsts rokās nepezeeschāmi jaņem wiņa dņihwības un uguns apdroņchinas ņchāna. Tikai walsts peespeetā zelā war gahdat par peenahzīgu nodroņchinas ņchānu wezumā, kahdai nodroņchinaschānai nedrihsņt apmeerinatees ar ubagu teesfu, kahda tifa isņneegta lihdjņchinejā Wahzījā (130 marlam = 60 rubleem gadā), bet kurai jabuht wairatņahrt augstakai, peemeņrotai pahrtikas dahrdņbai.

Latvijas finanšes itin weegli war dabut seedošā stahwofli, nekerotees itin nemas pee apšardšības muitam, bet peeteefot ar teešceem nodofkeem, eenahfuma un mantības nodofli un eewedot monopolus, uš garščas preefšchmeiteem: degwihnu, alu, tabaku, zukuru, tehju, kafeju. No ruhpneezības nojarem beš apšardšības muitam itin labi paštahwēs foka un papira ruhpneezība, tāpāt kā Sweedrijā un Somijā, jo šchām ruhpneezibām pašchā Baltijā atrodamas pamatiweelas. Bet ari audumu ruhpneezība warēs paštahwet beš muitam, tiklihdš kā walšis apgahdā lehtu kreditu. Audumeem tatschu Baltijā wajadšigā šchēešna, lini, ir pašceem; Wahzijai un Anglijai ta jaeewed. Pašrtikas zenas un tamlihdš strahdneeku atlihdšība Latwijā katros apštahklos buhs šemakas, nekā Anglijā waj Wahzijā. Pat par dšells un mašchinu iſgatawošchanu naw teiktš, ka lihdššchinejās ruhpneezības walštis buhs katrā sīnā pahrakas. Jaeewehro, ka ari Anglijai un Wahzijai jaeewed Sweedrijas dšells ruda; zekšch uš tureeni un tamlihdš ari frakts zenas dahrgakas nekā lihdš Baltijai. Baltijai gan naw atmenogu un kofša dšells rudas kaušechanai, bet waretu buht foka ogles un elektriba, lihdšigi Sweedrijai, tur teek iſgatawots wislabakais tehrauds, elektrotehrauds. Sinams ari, ka Baltijā bagatīgā mehrrā atrodošchās kuhdca (torfs) išdod šewišchki labu dšells ašmureem noderigu kofšu. Latwijai, eewehrojot tās mašo eedšihwotaju škaitu, jau naw jaſonkure ar leelajām ruhpneezības walštim, panahkts jau tad buhtu daudš kas, kad ta wismaš leelato puši no wajadšigeem ruhpneezības produkteem pate rašchotu. Un to ta eepheštu maš gados beš apšardšības muitam, ja tikai tiftu gahdats par lehtu kreditu, kas pilnigi eephešjams.

Latwijā tahdejadi laimigos apštahklos, ka ta galwenā kašrtā i paleefot pee individuuelās šaimneezīstās kašrtības, tikai ar wajadšigeem individualiſma iſlabojumeem, leelako pilšehtu pašchapgahdības u. t. t. špehtu eewehrojamā kašrtā ušplaukt. Bet nahšotnes ideals — ſozialā kašrtība, ſozialā walštis. Teorijā iſreškinams — ešnu to mehšginajis kašdā nahšamās nedelās iſnahšošchā grašmatā wišos šihkumos aprahdit — ka pat tahda tik gruhti no fara zeetuše un ar tīf šmageem kara paradeem aptrauta walštis, kā Wahzija, ja ta rašchošchanas lihdšekšus pat pret pilnu šamafku atpirktu, pahrejtot pee ſozialās kašrtības, wišceem šaweem eemihtneefceem waretu dot koti peeteefošchu iſiſku pehš šamehrrā neilgi walštis darbā waj nu walštis deeneštā nokalpoeteem gabeem. Peetiftu, pehš mana apreškina, 6 gadu walštis deeneštš dšihwes jaunībā, no 16—22 g., lai wišreetim dotu muhšcha penšiju (renti) 100 marfu, šeeewetei 840 marfu gadā. Pašrtikas un zitu rašchojumu zenas pehš tam apreškinatas tahdas, kašdas tās Wahzijā bija preefšch kara. Wišs wahžu tautas eenahškums apreškinams ap 56,900 miljonu marfu leelumā, no kura 5000 jaatdod garigeem darbineefceem, 7500 rentei, tā kā 4500 paleef šīfīškā darba strahdneefceem. Iſ iſkatra nokalšpota darba gada iſnahš (atleef) ap 5590 markas. Eephešjama pašreja lihdš tamlihdšigai darba organiſazijai un darba rašchigumam jau 3—5 gados, bet gan nu tikai tad, ja 1) šīfīškā darba intensiwitate, darba strahdašchana, kā tahda, nenoflihd, 2) ja pee darba organiſešchanas teek nenti palihgā garīgi darbineeki. Areeewijā wišpahrderīga darba organiſazija naw iſdeuwīšs aiš ta eemešla, ka tur 1) darba rašchigums nokritās lihdš wiššemakai pašahpei, katris ſageniās newis uš strahdašchānu, bet uš neštrahdašchānu un darba laika šaiššinašchānu, 2) iſ fabrikām iſmeta laukā garigos darbineekus, ſudejošchus inšcheneerus, tehnikus, ſimikus, eedomajās, ka garigeem darbineeki tīf tahdi leefehšchji, beš kureem war iſiſkt.

Protams, ka lihdš ar to, ka teorijā iſreškinati un peerašditi ſozialās walštis labumi, Wahzijas praškē tee wehšl nebuht newar zeret uš drihu zauri wešchānu,

weenlahetši jau tapetšs, ka gandrīgš latrš tiz itlai to, to tas pats tura par pareišu, newis to, to kà tahdu zenščas otris peerahdit, lai tas apbrunojas ar lahdeem grib sinatniškeem peerahdijumeem un aprahdijumeem. Wahzu wairakuma ņozialistu wadoni no ņozialifeššanas negrib nefa sinat aiš ta eemešla, ka tee ņajuhš ņawu nešpehtu to zauri wešt, ja teem paščeem buhtu jariškojas. Žiteem — ari eeweħrojamašeeem sinatneekeem tee ņahahdu zauri weššanu uštizet negrib. Wibežà ņozialistu grupa, neatfarigee, ar Kautski, Ćaafi u. ž. preekšagalà ari neušdroščinas prašit pilnu ņozialifeššanu. Praša to weenigi Ćpartafa grupa, bet organifežijas plana tai naw. Wahzu demokratu partija grib ušturet pilniģu individualo ņahrtibu, negrib nefa sinat pat no finanšu monopoleem, neruħš pejotees par to, waj finanšu apstahkli pawišam atkauj peħž lihššchinejās ņahrtibas taħšat riħšotees — „fortwurjeln“, ņautšču gan wiši eeweħrojamašee pilšonu grupu neģionalekonomi weeniš prahtis tajos ušfkatos, ka wahzu tauta gadu dešmitus buħšot pilnigi nošpeesta pee ņemes.

Žadomà, ka weħšēšanas preekšē nazonalšapulžes dos maģu ņozialistu wairakumu un taħdejadi weenožees ņozialifeššanas jautajumà uš ņahdeem kompromišeem, t. i. ņozialifešs waj nu nazonalifešs ogku un ņalija raktuweš, dšihwiħas un ugunsapdroščináššanu, galwenos dšelšs ahmurus un bijuščās eerotšču un munizežijas fabrikas. Taħšat warbuht hipoteku banfas un uguns un dšihwiħas apdroščináššanas eeštahdes. Wišgruhtat buħš Wahģizai finanšu leetas atrast štarp dašhadam partijam kompromišu, gala iņnahkums, ja negribes walšis Ćankrotu — un to neweena partija negrib —, ka beš leela mantas un kara pelnaš nodokļa buħš weħš jaeewed leeli monopoli, degwiħna, tabakas, zufura, alus, warbuht ari maišes un gasas monopolu pilšehtu, komunu labà.

Latwijas nahšotne bet, weħš wišu išteikto kopà ņanemot, waretu buht ņahrtu un iģoščā, ja ween riħšotos planweidigi, peewelkot labakos špehtus. Eewešt ņahrtibu finanšes un organifež pahrtikas apģahdaššanu bada zeetejeem ņhimbrihššam pats gruhtakais ušdeuwums; tāpat darba organifežija. Rigas daudžās fabrikas staħw zeeti, ir „ewakuetas“ maščinas, bet atģreešūščees straħdneeki ņauģ peħž darba un maišes, atģreeščas ne tikai ween beħģki iģ ņreewijas, bet ari kara wiħri, ņas gadeem bijušči wahzu guħštibà. Tas apstahkliš, ka ņhimbrihššam pawišam naw eešpeħjams atkal laiģt darba leelato fabriku daģu, itin kà rahdit norahda uš to, ķertees wiģupirms pee darbeem, zaur Ćureem tiktu uš weetas raditi, raščoti išwedu produkti, pret Ćureem war aħřemēs, Anglijà dabut pahrtiku un kreditu, t. i. wiģupirms jaorgnaišē mešču žirščāna un ņoku išweščāna uš oštam. Taħšat, jadomà, ka atliks weħš deesģan straħdneeku, ar Ćureem waretu organifež buħwodarbus un ņemes darbus, ņemes melioraziju preekšē Latwijas leelpilšehtu dšihwes paščapģahdibas ar maiģt un daščhadas pahrtikas eerihģibas. Wišs tas praša koti daudģ apdomas un organifežijas špeħjas. Bet tas naw neišdarams, tiklihģš kà wiģi inteligentee špeħši, un to latweeščeem naw maģums, teef pee šča darba aģzinati paliģģà. Latwija tai sinà ļaimiģos apstahkšos, ka šče war weħš atrast kompromiģu štarp individualo un ņozialo ņahrtibu, ņautšču gan gruhtu leetas eegroģit tā, ka netiktu aiģšķahrtas neweena žilweka interešes — ņarģat leelģruntneeģibas interešes un reiģē Ćahdat par ņemes ruħkeem beģsemneekeem, sinams, naw eešpeħjams, pretim nenahšt ņemes ruħkeem jo maģat eešpeħjams. Tur nu tagad nefas nelihģš, ja negribam nonahšt pee pilniģas anarģijas un pošta, kà ņreewijà, tad beģsemneekeem ņemes jautajumà janahšt pretim, newar ņaudģet leelģruntneeģibas. Paħřeju tomeħr war iģdarit tā, ka i leelģruntneekeem nebuhtu jaģaudē wiģs iģpaščums, kà taħds, bet tas tiktu atģawinats pret atmaģu, eeweħrojot ari mantas nodokli. Tas apstahkliš, ka kredita un pat pahrtikas jautajumà Latwija atķarajas no individualu

Istifās leelvalstju grupas, Anglijas, Franrijas, Amerikas speestīn speesd uš to, gan nu ne atīaht neaīstīahrtu leelgruntneezību, neveens angku walsts wīhrensustahēes preekd Baltijas muišchenezības ne politiskās, ne fainneezīfās iwaras uštureššanas, bet gan rīhfootees semī atīawīnot planweidīgi, rīhfojotees kahrtīgi, pehž līkuma.

Tā tad wīšu fāzīto kopā fānemot, ja ween rīhfojas planweidīgi un beš jebkādēem aīspreedumeem pee Latwījas īšweīdošanas aizīna wīslabākos un spēhīgākos dšīntenes dehlus, īr eespehjams ušturet, apweenot neatkarīgu Latwījas demokrātīsko ar fozīalo eljī šwaidīto republiku. Pālīt ekonomīškā, finansīelā un politīškā neatkarībā, atīhītīt, īskopt latweešdū kulturu, mahklu un fīnatnī un, kās preekd galwenām leelajām tautas mašam azumīrkli rāfī īslīfēes wāj pats tas šwarīgākāis, apgahdat īt wīšās laukstrahdneeku, bešsemneeku gīmenes ar semī, tamlīhdī arī gahdat par pilnīgu pilšehtu truhzīgo šchīru efonomīsko nodrošchīnāšchānu, dahrsā pilšehtam! Semes Latwījā wīšeem peetīks pahrpahrim, apstāhklī preekd Latwījas nahkotnes, zīf fāreschgītī un druhmī wīnī azumīrkli arī neīslīktos, īr tomehr tīf šposchī, kā galwa reībšt tos wīšus eedomājotees un fīrds lāmē fāhšt ahtraf pufstet, ja wīšī kēras un teef aizīnātī pee Latwījas īšweīdošanas darba. Latwīja muhšcham nedrīhšt eelāīfēes ne politīškā, ne finansīelā, ne ekonomīškā atkarībā no zītām spēhīgākām walstīm! Ja pawīšam warrumat par kādū nodewību, tad tā buhtu tautas nodewība. Latweešcheem fāwas leetas, fāwī štrīhdīnī jāīšchīr pahcheem fāwā starpā!

Partīju šchēlšchānās un fāchēlšchānās, kādū mums šchīmbrīhšcham rahda Latwījas aīna, fāwā fīnā noschēhlojama, bet arī tur nāw neeespehjama īšeja. Ja īwar atrāst kompromīšu tīf grūhtā, fāreschgītā jautājumā, kā katras tautības atšewīschkā pee wīlškchānā pee waldbības, eewehrojot proporzīnālo tās spēhtu, tad arī partīju fāwīstarpejās atteeksmēs kompromīfī nedrīhštetu buht neeespehjami. Sozīālīsteem jāeegaumē, kā lāī organījetu fozīalo kahrtību, nāw jākēras pee īwaras un spēīdu līhdšēkēem un organīzāzījas nešpehja nāw ar to jāattāīfno, kā wehl nāw wīšā pašāule pahrgahjuše uš fozīālīfmu, fozīālīfēt, gahdat par truhzīgām mašam īwar ī schaurā aplahrtnē, organīsejot jāw aprahdītās atšewīschkās pilšehtas apgahdības ar pahrtīku, dahrsū pilšehtas, pilšehtu fāīmneezības.

Zerešīm, kā partīju zīhnās Latwījā, zīf ašās tās arī schīmbrīhšcham neīšleekās, beīgēes ar fāwīstarpeju peekahpšchānos un fāprāšchānos, kā tās nešchēlšes latweešdū brāhlibu, nepostīs jāun=eeguhtō šelta brīhwību, kōšchō īšredfī nahkotnē kā neatkarīgās, šwābadās, zeenītas tautas. Wī to lāī beīdšot nowehslu „fāules muhšchū Latwījāī!“

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309041066

L 8

Šī brošūra pārdrukata no Latvijas iznākuma izdevuma.

